

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2024. № 4.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.4.86>

УДК 355.018:[470:477]

С. О. Ратушняк,

ад'юнкт кафедри економіки та фінансового забезпечення,

Національний університет оборони України

ORCID ID:<https://orcid.org/0000-0002-9008-1064>

**ГРАНИЧНІ ПОКАЗНИКИ ВИДАТКІВ ЯК ФАКТОР РИЗИКУ
БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ
ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОБОРОНИ**

S. Ratushnyak,

Adjunct of the Department of Economics and Financial Support,

National University of Defense of Ukraine

**MARGINAL INDICATORS OF EXPENDITURE AS A RISK FACTOR OF
BUDGET PLANNING OF PRIORITY DIRECTIONS OF STATE POLICY IN
THE SPHERE OF DEFENSE**

У статті проведено дослідження організації бюджетного процесу в Україні, бюджетного планування в поєднанні з оборонним плануванням, особливості бюджетного процесу в Міністерстві оборони і Збройних Силах України та факторів впливу на нього.

Проаналізовано бюджетні видатки для потреб Міністерства оборони України за період 2014 – 2026 років.

Встановлено негативний вплив граничних показників видатків на: результативні показники використання бюджетних коштів в Міністерстві оборони України; фінансово-економічні обґрунтування обсягів ресурсного забезпечення заходів утримання та розвитку Збройних Сил України; формування результативних показників для оцінювання використання бюджетних коштів.

Розглянуті функції відповідальних за формування та виконання бюджетних програм (підпрограм) Міністерства оборони України та їхню роль при здійсненні оборонного планування.

Показано, що граничні показники видатків не відповідають реальним потребам ЗС України та утворюють ризики щодо виконання Міністерством оборони завдань та функцій визначених у державних цільових оборонних програмах.

Вказано, що результативні показники використання бюджетних коштів в Міноборони корегуються під отримані від Міністерства фінансів України граничні показники видатків, що як наслідок, призводить до скорочення першочергових заходів досягнення цілей державної політики в сфері оборони. Матеріали фінансово-економічних обґрунтувань обсягів ресурсного забезпечення заходів утримання та розвитку Збройних Сил України, уточнюються в Плані утримання та розвитку, приводяться у відповідність до обмежених граничних показників на всіх стадіях бюджетного процесу, що в свою чергу призводить до зменшення результативних показників Плану утримання та розвитку порівняно із їх значеннями закладеними раніше у Орієнтовному плані утримання та розвитку.

Зазначено, що граничні показники видатків в процесі бюджетного планування є фактором ризику виконання пріоритетних напрямів державної політики у сфері оборони, який негативно впливає на спроможність держави ефективно протистояти воєнній агресії та іншим викликам національної безпеки.

The article examines the organization of the budget process in Ukraine, budget planning in combination with defense planning, the peculiarities of the budget process in the Ministry of Defense and the Armed Forces of Ukraine and factors affecting it.

The budget expenditures for the needs of the Ministry of Defense of Ukraine for the period 2014-2026 were analyzed.

The negative influence of the marginal indicators of expenditures on: effective indicators of the use of budget funds in the Ministry of Defense of Ukraine was established; financial and economic substantiation of the volume of resource support measures for the maintenance and development of the Armed Forces of Ukraine; formation of effective indicators for evaluating the use of budget funds.

The functions of those responsible for the formation and implementation of budget programs (subprograms) of the Ministry of Defense of Ukraine and their role in the implementation of defense planning are considered.

It is shown that the marginal indicators of expenditures do not meet the real needs of the Armed Forces of Ukraine and create risks regarding the Ministry of Defense's performance of the tasks and functions defined in the state target defense programs.

It is indicated that the effective indicators of the use of budget funds in the Ministry of Defense are adjusted to the marginal indicators of expenditures received from the Ministry of Finance of Ukraine, which, as a result, leads to a reduction of priority measures to achieve the goals of state policy in the field of defense. The materials of the financial and economic justifications for the amount of resource provision for the maintenance and development of the Armed Forces of Ukraine are specified in the Maintenance and Development Plan, brought in line with the limited marginal indicators at all stages of the budget process, which in turn leads to a decrease in the effective indicators of the Maintenance and Development Plan compared with their values previously established in the Indicative Maintenance and Development Plan.

It is noted that the marginal indicators of expenditures in the process of budget planning are a risk factor for the implementation of priority areas of state policy in the field of defense, which negatively affects the state's ability to effectively resist military aggression and other challenges to national security.

Ключові слова: *Державний бюджет, бюджетна декларація, бюджетний запит, бюджетний процес, бюджетне планування, оборонне планування, граничні показники видатків, ризики.*

Keywords: *State budget, budget declaration, budget request, budget process, budget planning, defense planning, expenditure limits, risks.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Воєнна безпека України та підготовка держави до оборони відіграє домінуючу роль щодо захисту суверенітету і територіальної цілісності країни. Забезпечення обороноздатності здійснюється за рахунок фінансування першочергових заходів потреб оборони.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями факторів впливу на бюджетування займалися такі дослідники, як, Гомон Є.Ю., Тимошенко О.В. [1], Воронкова Т.Є., Мельник А.О. [2], Тимошенко О.В., Кузьменко О.К., Тимошенко А.Г. [3], Кузьмін О.Є., Сорока І.Й., Тропак Ю.А. [4], Петричко М.М. [5], Семененко О., Онуфрійчук П., Тарасов О., Баранов С., Мотрунич І., Шевчук О. [6], Кублікова Т.Б., Курганська Е.І. [7], Мигович Т. [8], Коваленко Я. [9], Федів Р.Є. [10], Титарчук І.М. [11], Остапчук М.О. [12], Здирко Н.Г. [13], Рябчук О.Г., Гайова А.В. [14], Левчук О.В. [15], Марко І.Ю. [16], Чугунов І., Пасічний М., Нікітішин А. [17]. Вони зазначали, що факторами впливу на бюджетування є ефективність і результативність використання коштів, ефективність державної політики у сфері розподілу бюджетних видатків, обмежені фінансові ресурси під час виконання бюджетних програм,

відсутність ефективних механізмів управління у процесі виконання державного бюджету.

Незважаючи на великий обсяг проведених досліджень, в зазначених роботах не достатньо розкриті причинно-наслідкові зв'язки між цілями державної політики у сфері оборони та результативними показниками використання бюджетних коштів з метою їх досягнення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження граничних показників, як факторів ризику на процес бюджетного планування в Міністерстві оборони та Збройних Силах України (далі Міноборони) та ступеню досягнення пріоритетних напрямів державної політики у сфері оборони.

Виклад основного матеріалу дослідження

Фінансування сил оборони здійснюється в основному за рахунок коштів, визначених у Законі України про Державний бюджет України на відповідний рік. При цьому, у бюджетному процесі застосовується програмно-цільовий метод, який передбачає застосування середньострокового бюджетного планування, та сприяє забезпеченню підвищення ефективності та результативності використання коштів державного бюджету. [18]

Бюджетне планування в Міноборони напряму пов'язано із оборонним плануванням. Матеріали фінансово-економічних обґрунтувань обсягів ресурсного забезпечення заходів утримання та розвитку використовуються під час прийняття рішення щодо обсягів та розподілу видатків бюджетних програм Міноборони на всіх етапах бюджетного процесу. [19, 20]

Організація бюджетного процесу в Україні регламентується Бюджетним кодексом. Відповідно до статті 2 кодексу, бюджетний процес – це регламентована нормами права діяльність, пов'язана зі складанням, розглядом, затвердженню бюджетів, їх виконанням і контролем за їх виконанням, розглядом звітів про виконання бюджетів, що становлять бюджетну систему України. Виокремлюють такі стадії бюджетного процесу, які стосуються державного бюджету:

- складання та розгляд Бюджетної декларації;
- складання проєкту Державного бюджету України;
- розгляд проєкту та прийняття закону про Державний бюджет України;
- виконання бюджету, включаючи внесення змін до закону про Державний бюджет України;
- підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення до нього.

Відповідно до мети статті, розглянемо особливості бюджетного процесу в Міноборони спрямованого на виконання пріоритетних напрямів державної політики у сфері оборони.

Відповідно до статті 33 Бюджетного кодексу України Міністерство фінансів України (далі Мінфін) щороку спільно з іншими головними розпорядниками коштів державного бюджету відповідно до цілей та пріоритетів, визначених у щорічному посланні Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України, Програмі діяльності Кабінету Міністрів України, прогнозних та програмних документах економічного і соціального розвитку, складає Бюджетну декларацію, яка є документом середньострокового бюджетного планування, що визначає засади бюджетної політики і показники державного бюджету на середньостроковий період та є основою для складання проєкту Державного бюджету України і прогнозів місцевих бюджетів.

Крім того Мінфін розробляє та у визначені ним терміни доводить до Міноборони інструкції з підготовки бюджетних пропозицій та орієнтовні граничні показники видатків державного бюджету та надання кредитів з державного бюджету на середньостроковий період, які можуть запроваджувати додаткові фінансові обмеження (граничні показники), організаційні та інші вимоги, яких зобов'язані дотримуватися всі розпорядники коштів державного бюджету у процесі підготовки бюджетних пропозицій.

В Міноборони відповідно до вимог інструкцій з підготовки бюджетних пропозицій та орієнтовних граничних показників видатків державного бюджету

та надання кредитів з державного бюджету на середньостроковий період, доведених Мінфіном, складають бюджетні пропозиції, включаючи інформацію щодо цілей державної політики у відповідній сфері діяльності та показників їх досягнення.

З метою підготовки пропозицій до Бюджетної декларації на середньостроковий період відповідальні за формування і виконання бюджетних програм (підпрограм) Міноборони подають пропозиції за відповідними напрямками діяльності до Департаменту фінансів Міноборони, який їх узагальнює та за підписом Міністра оборони України надає до Мінфіну. [22]

Мінфін здійснює аналіз поданих пропозицій на відповідність доведеним орієнтовним граничним показникам видатків державного бюджету і вимогам доведених інструкцій, які погоджуються з Радою національної безпеки і оборони України щодо включення видатків та надання кредитів на національну безпеку і оборону до Бюджетної декларації.

Пропозиції щодо показників Бюджетної декларації визначаються з урахуванням положень та показників бюджетної декларації, схваленої у попередньому бюджетному періоді, при цьому показники можуть відрізнятися, у разі:

- відхилення оцінки основних прогностичних макропоказників економічного і соціального розвитку України від прогнозу, врахованого у Бюджетній декларації, схвалений у попередньому бюджетному періоді;

- відхилення бюджетних показників, визначених законом про Державний бюджет України, від аналогічних показників, визначених у Бюджетній декларації, схвалений у попередньому бюджетному періоді;

- прийняття нових законодавчих та інших нормативно-правових актів, що впливають на показники державного бюджету у середньостроковому періоді.

[18]

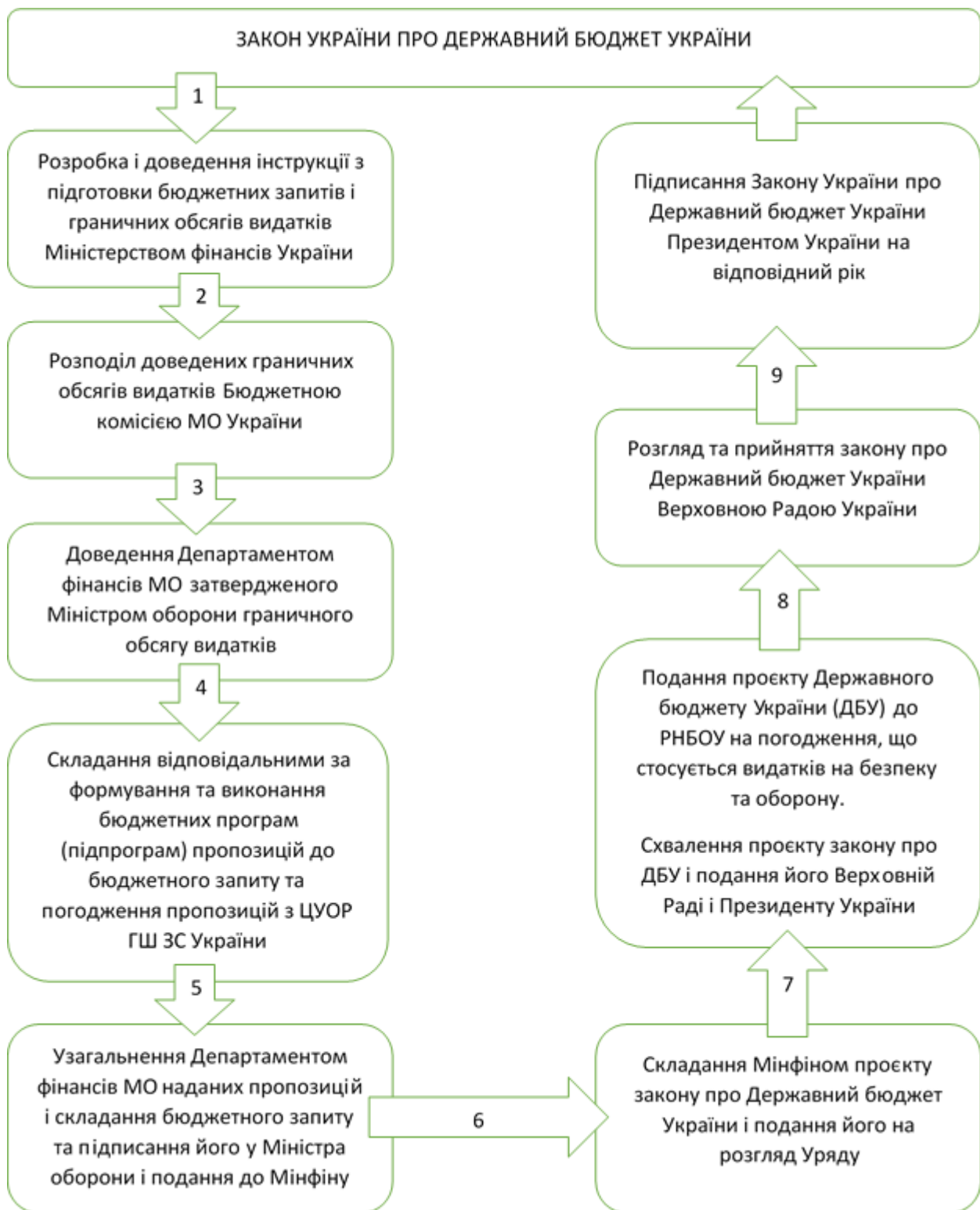
Наступною стадією бюджетного процесу є складання проєкту Державного бюджету України, який складається Мінфіном на підставі бюджетних запитів головних розпорядників бюджетних коштів.

Сам бюджетний запит, відповідно до підпункту 9 статті 2 Бюджетного кодексу України є документом, який готується головним розпорядником коштів, що містить пропозиції з відповідним обґрунтуванням щодо обсягу бюджетних коштів, необхідних для його діяльності на наступні бюджетні періоди. Складається він на плановий та наступні два бюджетні періоди з урахуванням організаційних, фінансових (у тому числі граничних обсягів видатків та надання кредитів загального фонду) та індикативних прогностичних показників обсягів видатків або надання кредитів загального фонду державного бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди, відповідно до затвердженої наказом Мінфіну від 21.12.2022 № 450 Інструкції з підготовки бюджетних запитів. [21]

В Міноборони складають бюджетні запити, відповідно до показників Бюджетної декларації, вимог Інструкцій з підготовки бюджетних запитів з урахуванням отриманих від Мінфіну граничних обсягів видатків та показників Орієнтовного плану утримання та розвитку Збройних Сил України на відповідні роки, в якому зазначено детальні фінансово-економічні розрахунки для формування пропозицій до бюджетного запиту, які відповідальні за формування і виконання бюджетних програм погоджують у відповідному органі військового управління.

Наступним кроком Мінфін аналізує надані бюджетні запити, приймає рішення про включення бюджетних запитів до проєкту державного бюджету України і на їх основі складає проєкт закону про Державний бюджет України, який подає на розгляд Кабінету Міністрів України.

Кабінет Міністрів України схвалює проєкт закону про Державний бюджет України та подає його разом з відповідними матеріалами до Верховної Ради України та Президенту України. Основні етапи складання та затвердження Державного бюджету України Міноборони – Рисунок 1.

Рис. 1. Основні етапи складання та затвердження Державного бюджету України Міноборони

(ЦУОР – Центральне управління оборонними ресурсами)

Виходячи з розглянутого, організацію бюджетного процесу в 2024 році на 2025-2027 роки, представлено у таблиці 1.

Таблиця 1. Організація бюджетного процесу в 2024 році на 2025-2027 роки

Заходи	Терміни	Процеси
Лист на Головного розпорядника коштів (далі ГРК) щодо підготовки Бюджетної декларації: - вартісна оцінка цілей що передбачається реалізувати; - зміни у структурі бюджетних програм ГРК	до 02 лютого	Підготовка Бюджетної декларації
Отримання від ГРК інформації для формування Бюджетної декларації	до 20 лютого	
Лист на ГРК, щодо підготовки Бюджетної декларації: - попередній макропрогноз на 2025-2027 роки; - показники розміру мінімальної заробітної плати, посадового окладу	до 01 березня	
НБУ: - розрахунок частини прогнозного прибутку до розподілу	до 01 березня	
Мінсоцполітики: - прожиткового мінімуму та рівня його забезпечення	до 01 березня	
Доведення до ГРК орієнтовних граничних показників видатків та надання кредитів з державного бюджету	до 05 квітня	
Отримання від Мінекономіки: - уточнений макропрогноз на 2025-2027 роки	до 15 квітня	
Отримання від ГРК пропозицій до Бюджетної декларації (розподіл граничних показників)	до 19 квітня	
Проведення погоджувальних нарад з ГРК щодо узгодження показників і положень Бюджетної декларації	до 01 травня	
Доведення до РНБОУ обсягів видатків та надання кредитів на національну безпеку і оборону (на 2025-2027 роки)	до 15 травня	Процес розгляду Бюджетної декларації у ВРУ
Схвалення КМУ Бюджетної декларації на 2025-2027 роки та подання на розгляд ВРУ	до 01 червня	
Розгляд ВРУ питання щодо Бюджетної декларації на 2025-2027 роки	до 15 липня	Підготовка проєкту державного бюджету України
Отримання від Мінекономіки розподілу державних капітальних вкладень на реалізацію інвестпроєктів між ГРК	до 21 червня	
Доведення до ГРК граничних показників видатків та надання кредитів з інструкціями для формування бюджетних запитів	до 31 липня	
Отримання бюджетних запитів від ГРК	до 12 серпня	
Проведення погоджувальних нарад щодо показників і положень державного бюджету	до 28 серпня	
Подання на розгляд до КМУ проєкту ЗУ “Про Державний бюджет України на 2025 рік”	до 08 вересня	
Подання на розгляд ВРУ проєкту ЗУ “Про Державний бюджет України на 2025 рік”	до 15 вересня	

Джерело: розроблено автором на основі [28]

Слід звернути увагу на те, що відповідальні за формування та виконання бюджетних програм (підпрограм) Міноборони розробляють результативні показники в бюджетних пропозиціях до Бюджетної декларації, до бюджетного

запиту при підготовці пропозицій до проєкту державного бюджету та до паспорту бюджетної програми, а також визначають потребу у видатках для досягнення цих результативних показників.

Результати практики попередніх років та прогностичні показники Міноборони щодо задоволення потреб у видатках, зазначених в бюджетних запитах та передбачених Законом України про Державний бюджет України, наведені у таблиці 2.

**Таблиця 2. Видатки Міністерства оборони України
у 2014 – 2026 рр., млн грн**

Роки	Показники		
	Бюджетний запит МО України, млн грн	Передбачено Законом України про Державний бюджет	Виконання від Бюджетного запиту (%)
2014	25550,1	15151,0	59,3%
2015	48245,6	45827,3	95,0%
2016	86951,9	59427,3	68,3%
2017	109946,2	68819,6	63,0%
2018	141273,7	86582,2	61,3%
2019	210835,0	103013,2	48,9%
2020	220016,7	118013,0	53,6%
2021	223337,6	121468,0	54,4%
2022	1113634, 6	989532, 3	88,9%
2023	1232392, 2	1443393, 9	117,1%
2024	1164048, 7	1164048, 7	100%
2025*	594 064,7	X	–
2026*	612 325,5	X	–

*Прогностичні показники.

Джерело: розроблено автором на основі [23, 24, 25]

Отже, аналізуючи наведені дані, можемо зробити висновок, що протягом 2014-2021 в період проведення Антитерористичної операції (Введеної Указом Президента України № 405/2014 від 14.04.2014 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року “Про невідкладні заходи щодо подолання

терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України” [29]) середній відсоток від бюджетного запиту затвердженого в Законі України про Державний бюджет, задовольняв потреби оборони на 62,9%.

Після повномасштабного вторгнення російської федерації 24 лютого 2022 року на територію України (Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022, введено правовий режим воєнного стану в Україні, що змусило військово-політичне керівництво здійснити пріоритезацію видатків Державного бюджету та суттєво збільшити видатки для потреб Міноборони [26]) середній показник затверджений в Законі України про Державний бюджет у 2022-2024 роках склав 102% від бюджетного запиту (Інструкцією з підготовки бюджетних запитів, затвердженої наказом Мінфіна від 21.12.2022 № 450, визначено складання бюджетних запитів для підготовки проекту Державного бюджету України без форми БЗ-3 (додаткова), тобто лише форма БЗ-1 (загальна) та БЗ-2 (індивідуальна) [21]).

В той же час прогностичні показники на 2025-2026 роки складають 50,3% у порівнянні з попередніми 2023-2024 роками, що в свою чергу викликає занепокоєння, щодо вкрай недостатнього забезпечення фінансовими ресурсами першочергових потреб оборони.

Як відомо, процес оборонного планування в Міноборони з метою реалізації цілей державної політики в сфері оборони, передбачає розроблення таких документів:

- Орієнтовного плану і Плану утримання та розвитку складових сил оборони;
- Плану утримання та розвитку видів, окремих родів військ (сил);
- Річного Плану закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення;
- Підготовку бюджетних запитів та формування кошторисів Міноборони та інших складових сил оборони.

Орієнтовний план утримання та розвитку, План утримання та розвитку, плани утримання та розвитку видів, окремих родів військ (сил) охоплюють всі базові компоненти (складові) спроможностей, визначені цілі та завдання розвитку складових сил оборони, а також заходи на їх утримання.

Вихідні дані для розробки Орієнтовного плану утримання та розвитку і Плану утримання та розвитку представлено у таблиці 3.

Таблиця 3. Вихідні дані для розробки Орієнтовного плану утримання та розвитку і Плану утримання та розвитку

Вихідні дані для розробки:	
Орієнтовного плану утримання та розвитку	Плану утримання та розвитку
Затверджені військово-політичні вказівки	Видатки, затверджені Міноборони державним бюджетом, які є підставою для розроблення (корегування) планувальних документів на відповідний період
Результати виконання заходів утримання та розвитку за минулий рік	Видатки, затверджені відповідним керівником органу державної влади, до сфери управління (координації) якого належать інші складові сил оборони
Орієнтовні граничні показники видатків державного бюджету на середньостроковий період	Планувальні документи на відповідний період
Орієнтовний перелік програм (проектів) розвитку спроможностей складових сил оборони	Дані орієнтовного плану утримання та розвитку
Заходи та показники державних цільових оборонних програм	Показники видатків Міноборони включених до проекту Закону України про Державний бюджет України
Затверджений комплекс програм (проектів) розвитку спроможностей складових сил оборони	Показники видатків відповідних органів державної влади, до сфери управління (координації) яких належать інші складові сил оборони
Проект закону України про Державний бюджет України на відповідний рік, внесений на розгляд Верховної Ради України	Проект зведеного кошторису Міноборони
Необхідні завдання та заходи на утримання складових сил оборони	Зведені кошториси (кошториси) відповідних органів державної влади, до сфери управління (координації) яких належать інші складові сил оборони

Джерело розроблено автором на основі [27]

Відповідно до розглянутого вище процесу бюджетного планування та статті 33 Бюджетного кодексу України, головні розпорядники коштів державного бюджету забезпечують своєчасність, достовірність та зміст

поданих Мінфіну бюджетних пропозицій, які містять всю інформацію, необхідну для їх аналізу.

Таким чином, бюджетний процес в Міноборони починається щороку із подання бюджетних пропозицій (*основою яких є проект орієнтовного плану утримання та розвитку Збройних Сил України на відповідні роки*) до Бюджетної декларації, відповідно до вимог інструкцій та орієнтовних граничних показників видатків, доведених Мінфіном. При цьому, відповідальні за формування та виконання бюджетних програм (підпрограм) Міноборони, розробляють результативні показники під доведені орієнтовні граничні показники видатків та обирають пріоритетні із запланованих заходів з метою зменшення загальної їх кількості до мінімально необхідної.

Наступною стадією в Міноборони складають бюджетні запити, відповідно до показників Бюджетної декларації, вимог інструкцій з підготовки бюджетних запитів з урахуванням отриманих від Мінфіну граничних обсягів видатків та показників Орієнтовного плану утримання та розвитку Збройних Сил України на відповідні роки.

Показники включені до Плану утримання та розвитку Збройних Сил України, повинні відповідати показникам включених до проекту Закону України про Державний бюджет України на відповідний рік, в якому зазначено суму видатків на Міноборони.

Відповідальні за формування та виконання бюджетних програм (підпрограм) Міноборони, розробляють **результативні показники** під кожні доведені граничні показники (обсяги) видатків на різних стадіях бюджетного процесу, а саме: під час надання бюджетних пропозицій до Бюджетної декларації, під час надання бюджетних пропозицій до бюджетного запиту та під час розробки паспортів бюджетних програм на відповідний рік.

Отже, результативні показники використання бюджетних коштів в Міноборони корегуються під отримані від Мінфіну граничні показники видатків, що як наслідок, призводить до скорочення першочергових заходів досягнення цілей державної політики в сфері оборони. Матеріали фінансово-

економічних обґрунтувань обсягів ресурсного забезпечення заходів утримання та розвитку Збройних Сил України, уточнюються в Плані утримання та розвитку, приводяться у відповідність до обмежених граничних показників на всіх стадіях бюджетного процесу, що в свою чергу призводить до зменшення результативних показників Плану утримання та розвитку порівняно із їх значеннями закладеними раніше у Орієнтовному плані утримання та розвитку.

Відхилення у бік зменшення прогнозованих Урядом основних макропоказників економічного і соціального розвитку України і бюджетних показників, від їх значень, визначених законом про Державний бюджет України, а також прийняття нових законодавчих та інших нормативно-правових актів, що впливають на показники державного бюджету - можуть викликати ризики щодо не повного виконання визначених завдань і функцій Міноборони для досягнення цілей державної політики у сфері оборони.

Видатки Міноборони протягом 2014 – 2024 років передбачені в Законі України про Державний бюджет в середньому склали 73,6% від потреб зазначених в бюджетних запитах (*в тому числі з урахуванням правового режиму воєнного стану - де обсяг фінансування потреб сил оборони було значно збільшено, таблиця 2*). Одночасно, граничні показники бюджетних видатків (*зменшення фінансового ресурсу*) для потреб Міноборони спонукають до планування занижених результативних показників використання бюджетних коштів.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямі.

За результатами даного дослідження, можна констатувати, що граничні показники видатків, здійснюють обмеження на такі внутрішні фактори процесу бюджетного планування Міноборони:

- фінансово-економічні обґрунтування обсягів ресурсного забезпечення заходів утримання та розвитку Збройних Сил України (ОПУР, ПУР);
- результативні показники використання бюджетних коштів;
- пропозиції до Бюджетної декларації на середньостроковий період;

- Бюджетний запит Міноборони;
- показники бюджетних програм (підпрограм) Міноборони на відповідний рік.

У свою чергу, на самі граничні показники видатків, мають визначальний вплив наступні зовнішні фактори:

- цілі державної політики у сфері оборони;
- основні прогностні макропоказники економічного і соціального розвитку України;
- бюджетні показники визначені Законом України про Державний бюджет України за минулий період;
- нові законодавчі та інші нормативно-правові акти, що коригують затверджені показники державного бюджету.

Проведений аналіз показав, що граничні показники видатків в процесі бюджетного планування є фактором ризику виконання пріоритетних напрямів державної політики у сфері оборони, який негативно впливає на спроможність держави ефективно протистояти воєнній агресії та іншим викликам національної безпеки.

Як перспективи подальших досліджень у даному напрямі доцільно зазначити необхідність перегляду існуючих підходів до визначення граничних показників видатків для Міноборони з метою мінімізації встановленого у даному дослідженні їх негативного впливу на досягнення цілей і завдань державної політики у сфері національної безпеки і оборони.

Література

1. Гомон Є.Ю., Тимошенко О.В. “Оцінка сучасного стану виконання бюджетних програм”, “Полтавський університет економіки і торгівлі”, 2019.
2. Воронкова Т.Є., Мельник А.О. “Особливості оцінювання результативності діяльності бюджетних установ в Україні», «Science and practice of today», 2020.

3. Тимошенко О.В., Кузьменко О.К., Тимошенко А.Г. “Оцінка сучасного стану виконання бюджетних програм як об’єкту управління бюджетними видатками”, “Економічний вісник Донбасу”, 2020.

4. Кузьмін О.Є., Сорока І.Й., Тропак Ю.А. “Оцінювання виконання бюджетних програм на основі системи показників результативності”, “Економіка та держава”, 2012.

5. Петричко М.М. “Шляхи підвищення якості оцінювання виконання бюджетних програм”, “Мукачівський державний університет”, 2015.

6. Семененко О., Онуфрійчук П., Тарасов О., Баранов С., Мотрунич І., Шеачук О. “Методичний підхід до оцінювання ефективності виконання бюджетних програм Міністерства оборони України”, “Sciences of Europe”, 2022.

7. Кублікова Т.Б., Курганська Е.І. “Оцінювання системи управління видатками”, “Одеський державний економічний університет”, 2012.

8. Мигович Т., “Оцінка ефективності виконання бюджетних програм”, 2011 р.

9. Коваленко Я., “Моніторинг та оцінка ефективності бюджетних програм як складові ресурсного циклу ЦОВВ”, Ефективність державного управління, 2016 р.

10. Федів Р.Є. “Організація аналізу виконання бюджетних програм для системи держводгоспу”, Наукові записки. Серія “Економіка”, 2010 р.

11. Титарчук І.М., “Аналіз бюджетних програм аграрної сфери”, Entrepreneurship and Trade, 2020 р.

12. Остапчук М.О., “Теоретичні основи оцінки ефективності бюджетних програм”, Вісник студентського наукового товариства “ВАТРА” Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ, 2019 р.

13. Здирко Н.Г., “Проблемні аспекти аудиту ефективності виконання бюджетних програм”, Економічна наука, 2015 р.

14. Рябчук О.Г., Гайова А.В., “Аналіз ефективності реалізації бюджетних програм в екологічній сфері”, Економіка та суспільство, 2022 р.

15. Левчук О.В., “Фінансове забезпечення Збройних Сил України: тенденції та основні шляхи реформування”, 2020 р.
16. Марко І.Ю., “Аналіз понять “Спроможність”, “Можливість”, і “Здатність” та пропозиції щодо їх застосування у документах сектору безпеки і оборони України”, 2018 р.
17. Чугунов І, Пасічний М., Нікітішин А., “Доходи державного бюджету України в умовах воєнного стану”, Фінанси та банківська справа, 2022 р.
18. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
19. Наказ Міністерства оборони України від 22.12.2020 № 484 “Про затвердження Порядку організації та здійснення оборонного планування в Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та інших складових сил оборони”.
20. Наказ Міністра оборони України та Головнокомандувача Збройних Сил України від 23.01.2024 № 50/31 “Про організацію короткострокового планування заходів утримання і розвитку Збройних Сил України на 2024, 2025 та два подальші роки”.
21. Наказ Міністерства фінансів України від 21.12.2022 №450 «Про затвердження Інструкції з підготовки бюджетних запитів» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0322-23#Text>.
22. Наказ Міністерства оборони України від 01.10.2021 № 300 “Про організацію формування і виконання бюджетних програм (підпрограм) в системі Міністерства оборони України”. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/504224___736054.
23. Левчук О.В., “Фінансове забезпечення Збройних Сил України: тенденції та основні шляхи реформування”, *Збірник наукових праць Центру стратегічних досліджень Національного університету оборони України*. 2020, № 2. URL: <http://znp-cvsvd.nuou.org.ua/article/view/212750>.
24. Закон України про Державний бюджет України на 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024 роки, URL: <https://www.rada.gov.ua/>.

25. Бюджетний запит Міністерства оборони України, URL: <https://www.mil.gov.ua/>.

26. Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022, “Про введення воєнного стану в Україні”, URL: <https://www.president.gov.ua/documents>.

27. Наказ Міністерства оборони України від 22.12.2020 № 484 “Про затвердження Порядку організації та здійснення оборонного планування в Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та інших складових сил оборони”, URL: <https://ips.ligazakon.net/document/re35818?an=1>.

28. Карта бюджетного процесу в 2024 році, підготовка Бюджетної декларації на 2025-2027 рік та Державного бюджету України на 2025 рік, Міністерство фінансів України.

29. Указ Президента України від 14.04.2014 № 405/2014, Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року “Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України”, URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4052014-16886>.

References

1. Homon, YE.YU. and Tymoshenko, O.V. (2019), “Assessment of the current state of implementation of budget programs”, *Poltavs'kyi universytet ekonomiky i torhivli*, available at: http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/8962/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%93%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%BD.pdf (Accessed 1 Apr. 2024).

2. Voronkova, T.YE. and Mel'nyk, A.O (2020), “Peculiarities of evaluating the performance of budget institutions in Ukraine”, *Science and practice of today*.

3. Tymoshenko, O.V., Kuz'menko, O.K. and Tymoshenko, A.H. (2020), “Evaluation of the current state of implementation of budget programs as an object of budget expenditure management”, *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, available at: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/171637> (Accessed 1 Apr. 2024).

4. Kuz'min, O.YE., Soroka, I.Y. and Tropak, YU.A. (2012), "Evaluation of implementation of budget programs based on the system of performance indicators", *Ekonomika ta derzhava*, available at: <http://www.economy.in.ua/index.php?op=1&z=1736&i=2> (Accessed 1 Apr. 2024).
5. Petrychko, M.M. (2019), "Ways to improve the quality of evaluation of the implementation of budget programs", *Mukachivs'kyi derzhavnyi universytet*, available at: <http://dspace.msu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/3746> (Accessed 1 Apr. 2024).
6. Semenenko, O., Onufriychuk, P., Tarasov, O., Baranov, S., Motrunych, I. and Sheachuk, O. (2022), "Methodical approach to evaluating the effectiveness of implementation of budget programs of the Ministry of Defense of Ukraine", *Sciences of Europe*, available at: <https://scholar.google.com.ua/citations?view> (Accessed 1 Apr. 2024).
7. Kublikova, T.B. and Kurhans'ka, E.I. (2012), "Evaluation of the expenditure management system", *Odes'kyi derzhavnyi ekonomichnyi universytet*, available at: <https://core.ac.uk/download/147035708.pdf> (Accessed 1 Apr. 2024).
8. Myhovych, T. (2011), "Assessment of the effectiveness of implementation of budget programs", *Prykarpat's'kyi natsional'nyi universytet*, available at: https://econa.at.ua/Vypusk_8/p1/mygovych.pdf (Accessed 1 Apr. 2024).
9. Kovalenko, YA. (2016), "Monitoring and evaluation of the effectiveness of budget programs as components of the resource cycle of the Centers for Disease Control and Prevention", *Efektivnist' derzhanoho upravlinnya*, available at: <https://epa.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/view/358> (Accessed 1 Apr. 2024).
10. Fediv, R.YE. (2010), "Organization of the analysis of implementation of budget programs for the system of state water management", *Naukovi zapysky. Seriya "Ekonomika"*, available at: <https://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.06/2011/Fediv.doc> (Accessed 1 Apr. 2024).
11. Tytarchuk, I.M. (2020), "Analysis of budget programs of the agricultural sector", *Entrepreneurship and Trade*, available at: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/pidpr-torgi/article/download/111/105/> (Accessed 1 Apr. 2024).

12. Ostapchuk, M.O. (2019), "Theoretical foundations of evaluating the effectiveness of budget programs", *Visnyk student's'koho naukovoho tovarystva "VATRA" Vinnyts'koho torhovel'no-ekonomichnoho instytutu KNTEU*, available at: http://www.vtei.com.ua/konfa/23_05_19/pr.pdf (Accessed 1 Apr. 2024).
13. Zdyrko, N.H. (2015), "Problematic aspects of the audit of the effectiveness of implementation of budget programs", *Ekonomichna nauka*, available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/12_2015/5.pdf (Accessed 1 Apr. 2024).
14. Ryabchuk, O.H. and Hayova, A.V. (2022), "Analysis of the effectiveness of implementation of budget programs in the environmental sphere", *Ekonomika ta suspil'stvo*, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1898/1826/> (Accessed 1 Apr. 2024).
15. Levchuk, O.V. (2020), "Financial support of the Armed Forces of Ukraine: trends and main ways of reform", *Tsentr voyenno-stratehichnykh doslidzhen' Natsional'noho universytetu oborony Ukrayiny imeni Ivana Chernyakhovs'koho*, available at: <http://znp-cvds.nuou.org.ua/article/view/212750> (Accessed 1 Apr. 2024).
16. Marko, I.YU. (2018), "Analysis of the concepts of "Capability", "Possibility", and "Capability" and proposals for their application in the documents of the security and defense sector of Ukraine", *Natsional'na biblioteka imeni V.I. Vernads'koho*, available at: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=A=&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%9C%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%BE%20%D0%86\\$](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=A=&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%9C%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%BE%20%D0%86$) (Accessed 1 Apr. 2024).
17. Chuhunov, I, Pasichnyy, M., Nikitishyn, A. (2022), "Revenues of the state budget of Ukraine under martial law", *Finansy ta bankivs'ka sprava*, available at: <https://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/1572> (Accessed 2 Apr. 2024).

18. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), “Budget Code of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (Accessed 2 Apr. 2024).

19. Ministry of Defense of Ukraine (2020), Order “On approval of the Procedure for the organization and implementation of defense planning in the Ministry of Defense of Ukraine, the Armed Forces of Ukraine and other components of the defense forces”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0196-21#Text> (Accessed 2 Apr. 2024).

20. Minister of Defense of Ukraine and the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine (2024), Order “On the organization of short-term planning of measures to maintain and develop the Armed Forces of Ukraine for 2024, 2025 and the following two years”

21. Ministry of Finance of Ukraine (2022), Order “On approval of the Instructions for the preparation of budget requests”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0322-23#Text> (Accessed 2 Apr. 2024).

22. Ministry of Defense of Ukraine (2021), Order “On the organization of the formation and implementation of budget programs (subprograms) in the system of the Ministry of Defense of Ukraine.”, available at: https://zakononline.com.ua/documents/show/504224___736054 (Accessed 2 Apr. 2024).

23. Levchuk, O.V. (2020), "Financial support of the Armed Forces of Ukraine", *Zbirnyk naukovykh prats' Tsentru stratehichnykh doslidzhen' Natsional'noho universytetu oborony Ukrayiny*, available at: <http://znp-cvds.nuou.org.ua/article/view/212750> (Accessed 2 Apr. 2024).

24. Verkhovna Rada of Ukraine (2024), “Law of Ukraine on the State Budget of Ukraine for (2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024)”, available at: <https://www.rada.gov.ua/> (Accessed 3 Apr. 2024).

25. Ministry of Defense of Ukraine (2024), “Budget request”, available at: <https://www.mil.gov.ua/> (Accessed 3 Apr. 2024).

26. President of Ukraine (2022), Decree “On the introduction of martial law in Ukraine”, available at: <https://www.president.gov.ua/documents> (Accessed 3 Apr. 2024).

27. Ministry of Defense of Ukraine (2020), Order “On approval of the Procedure for the organization and implementation of defense planning in the Ministry of Defense of Ukraine, the Armed Forces of Ukraine and other components of the defense forces”, available at: <https://ips.ligazakon.net/document/re35818?an=1> (Accessed 3 Apr. 2024).

28. Ministry of Finance of Ukraine (2024), Map of the budget process in 2024, preparation of the Budget Declaration for 2025-2027 and the State Budget of Ukraine for 2025, Ministry of Finance of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

29. President of Ukraine (2014), Decree “On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated April 13. “On urgent measures to overcome the terrorist threat and preserve the territorial integrity of Ukraine”, available at: <https://www.president.gov.ua/documents/4052014-16886> (Accessed 4 Apr. 2024).

Стаття надійшла до редакції 12.04.2024 р.